

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

- سرشناسه: همایش سراسری اندیشه‌های قرآنی استاد شهید مرتضی مطهری (ع) (۱۳۸۷: قم)
- عنوان و نام پدیدآور: اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری (ع): مجموعه مقالات برگزیده همایش اندیشه‌های شهید مطهری (ع) / جمعی از مولفان: [با همکاری جامعه المصطفی (ع) العالمية... [و دیگران]].
- مشخصات نشر: قم: جامعه المصطفی (ع) العالمية، ۱۳۸۷ -
- شابک: ج. ۲: ۷-۰۷۰-۱۹۵-۹۶۴-۹۷۸
- یادداشت: با همکاری جامعه المصطفی (ع) العالمية، انجمن قرآن پژوهشی حوزه علمیه قم، پژوهشگاه فرهنگ و علوم انسانی (فرهنگ و معارف قرآن) وابسته به دفتر تبلیغات، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، بنیاد شهید انقلاب اسلامی، مرکز تحقیقات قرآن کریم الهدی....
- یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۸۸).
- یادداشت: چاپ دوم ۱۳۹۴ (فیپا).
- یادداشت: کتابنامه.
- موضوع: مطهری، مرتضی، ۱۲۹۸ - ۱۳۵۸ -- کنگره‌ها
- شناسه افزوده: جامعه المصطفی (ع) العالمية
- رده بندی کنگره: ۱۳۸۷ ۶۷۶/م ۲۳۳/۷ BP
- رده بندی دیویی: ۴۸۲/۲۹۷
- شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۰۸۱۳۵

اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری رحمته الله

جلد دوم

مجموعه مقالات برگزیده

همایش اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری رحمته الله

جمعی از مؤلفان

مدرسه عالی امام خمینی رحمته الله

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله

اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری رحمته‌الله - جلد دوم
مجموعه مقالات برگزیده همایش اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری رحمته‌الله

تألیف: جمعی از مؤلفان مدرسه عالی امام خمینی رحمته‌الله

به کوشش حسین علوی مهر

چاپ دوم: ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ص

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۲۱۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸. تلفکس: ۹ - ۳۷۸۳۹۳۰۵ +۹۸ ۲۵
- قم، بلوار محمدمین، سه‌راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ +۹۸ ۲۵ فکس: ۳۲۱۳۳۱۴۶ +۹۸ ۲۵
- قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: ۳۷۸۴۲۴۰۲ +۹۸ ۲۵

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

گفت پیغمبر به اصحاب کُبار   تن میپوشانید از باد بهار
کانچه با برگ درختان می‌کند   با تن و جان شما آن می‌کند

عالمان متعهدی که سالیان طولانی در تحصیل و تحقیق علوم اسلامی، رنج ایام را به خود هموار کرده‌اند، گران‌بهاترین سرمایه‌های جوامع اسلامی هستند.

از این رو گوش جان سپردن به علوم مخزون در گنجینه وجودشان، انسان را در مسیر رشد و سعادت قرار می‌دهد. در این بین آثار و آرایه‌های فکری استاد شهید آیه‌الله مطهری که مهر تأیید پیر جماران بر ختام آنها خورد، انصافاً از بهترین آثار اسلامی موجود و قابل استفاده برای تمام اقشار می‌باشد.

کتاب حاضر دومین مجلد از مجموعه مقالات همایش اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری رحمته‌الله است که به همت معاونت پژوهش و گروه علوم قرآنی و حدیث مدرسه عالی امام خمینی رحمته‌الله تهیه شده است و انتشارات جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه افتخار دارد با چاپ و نشر این اثر خدمتی در عرصه فرهنگ اسلامی کرده باشد.

جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه

معاونت پژوهش

اردیبهشت ۱۳۸۸

سخن دبیر علمی همایش

مجموعه موجود دومین جلد از مجموعه مقالات همایش اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری است. خداوند حکیم را سپاس‌گزاریم که توفیقی مجدد داد، پس از انتشار جلد اول، موضوعات دیگر از مباحث قرآن‌پژوهی از نگاه اندیشمند بزرگ، استاد شهید مرتضی مطهری را مورد بحث و بررسی قرار دهیم و در این مجموعه گرد آوریم.

این جلد نیز شامل سه بخش است: بخش اول دربردارنده کلیاتی مربوط به مبانی و قواعد تفسیری است، بخش دوم دربردارنده مقالاتی در حوزه علوم انسانی از جمله تاریخ، علم اخلاق، علوم عقلی و حقوق است و بخش سوم به معارف قرآن از نگاه استاد شهید می‌پردازد که دربردارنده آیه ولایت، امامت در قرآن، سنت‌های اجتماعی در قرآن می‌باشد. این جلد نیز با تلاش‌های معاونت پژوهش و گروه علوم قرآن و حدیث مدرسه عالی امام خمینی رحمته‌الله و معاونت پژوهشی جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه آماده نشر و چاپ گردیده است.

دبیر علمی همایش

حسین علوی مهر

فهرست

۵	سخن ناشر.....
۷	سخن دبیر علمی همایش.....
۹	فهرست.....
۱۷	مقدمه.....

بخش اول: کلیات

۲۳	فهم قرآن و مراحل آن از دیدگاه شهید مطهری <small>رحمته الله علیه</small> .....
۲۳	چکیده.....
۲۳	مقدمه.....
۲۴	ضرورت و امکان فهم قرآن.....
۲۸	ادله امکان فهم قرآن.....
۲۸	الف) قرآن.....
۲۸	دسته اول.....
۲۹	دسته دوم.....
۲۹	دسته سوم.....
۳۰	دسته چهارم.....
۳۰	ب) روایات.....
۳۱	ج) عقل.....
۳۲	د) سیره.....
۳۲	ادله عدم امکان فهم قرآن و بررسی آنها.....
۳۲	الف) تفسیر عقلی مستلزم اعتماد بر ظن است.....
۳۳	ب) عقل در برابر یافته‌های دینی و تفسیر قرآن خطاپذیر است.....
۳۷	ج) قرآن زبان ویژه و مخاطبان مخصوصی دارد.....
۳۷	۱. دلیل عقلی.....
۳۷	۲. دلیل نقلی.....

۳۷	یکم. قرآن.....
۳۸	دوم. احادیث.....
۴۴	د) اختصاص فهم قرآن به ائمه <small>علیهم‌السلام</small> .....
۴۵	۱. قرآن.....
۴۵	۲. روایات.....
۴۹	ه) عدم حجیت ظواهر.....
۴۹	۱. جمع‌آوری قرآن بر خلاف ترتیب نزول است.....
۴۹	۲. علم اجمالی به این‌که خلاف ظاهر اراده شده است.....
۵۰	۳. ظواهر قرآن از مشابهاست.....
۵۰	۴. وقوع تحریف در قرآن.....
۵۲	شیوه درست فهم.....
۵۳	مراحل فهم قرآن.....
۵۴	الف) مرحله فهم عبارت.....
۵۵	ب) فهم اشارات قرآن.....
۵۷	ج) فهم لطائف قرآن.....
۵۹	د) فهم حقائق قرآن.....
۶۳	فهرست منابع.....
۶۵	اعجاز قرآن از منظر استاد مطهری <small>رحمته‌الله</small> .....
۶۵	چکیده.....
۶۶	مقدمه.....
۶۸	اهمیت بررسی اعجاز قرآن.....
۶۸	۱. اثبات رسالت پیامبر اکرم <small>صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم</small> .....
۷۰	۲. نقش هدایت‌گری قرآن برای جهانیان.....
۷۱	دیدگاه‌های شهید مطهری در زمینه اعجاز.....
۷۱	۱. مفهوم اعجاز و تحدی.....
۷۳	۲. رابطه معجزه با قانون علیت.....
۷۴	دیدگاه‌های مختلف در تحلیل معجزه.....
۷۴	۱. دیدگاه تأویل.....
۷۵	۲. معجزه، نشانه قدرت مطلق خداوند.....
۷۷	۳. معجزه کارکردی راز آلود و هماهنگ با قانون علیت.....
۷۸	۴. وجوه اعجاز قرآن.....
۷۹	یکم. اعجاز بیانی.....
۸۱	دوم. اعجاز معارفی.....
۸۴	سوم. اعجاز علمی.....
۸۵	چهارم. اعجاز تشریحی.....
۸۶	پنجم. اعجاز اخلاقی.....
۸۷	فهرست منابع.....

۸۹	جایگاه حدیث در تفسیر قرآن.....
۸۹	چکیده.....
۹۰	مقدمه.....
۹۱	اهمیت دادن شهید مطهری به قرآن و روایات.....
۹۲	منهج تفسیری شهید مطهری.....
۹۲	۱. تفسیر قرآن به قرآن.....
۹۳	۲. تفسیر عقلی.....
۹۳	۳. تفسیر قرآن با روایات.....
۹۴	حجیت و اعتبار احادیث پیامبر ﷺ در تفسیر قرآن.....
۹۵	حجیت و اعتبار احادیث ائمه علیهم السلام در تفسیر قرآن.....
۹۶	روایات معتبر و غیر معتبر تفسیری.....
۹۸	نفی جمود فکری و اخباری‌گری.....
۹۹	شهید مطهری و بهره‌گیری از روایات در تفسیر قرآن.....
۱۰۰	تفسیر آیه.....
۱۰۳	تأیید مطلب.....
۱۰۷	فهرست منابع.....
۱۰۹	قرآن و نیاز بشر به دین از دیدگاه شهید مطهری ﷺ.....
۱۰۹	چکیده.....
۱۱۰	۱. روش‌شناسی مسئله انتظار بشر از دین.....
۱۱۱	۲. نیاز اخروی انسان به دین.....
۱۱۳	۳. نیاز اجتماعی انسان به دین.....
۱۱۷	۴. جان‌شین‌پذیری دین در رفع نیازها.....
۱۱۹	۵. اهداف بعثت انبیا.....
۱۲۱	۶. آثار و خدمات اعتقادات و باورهای دینی.....
۱۲۷	فهرست منابع.....
۱۲۹	راه‌کارهای پاسخ‌گویی قرآن به نیازهای جامعه معاصر با تأکید بر نظرات شهید مطهری ﷺ.....
۱۲۹	چکیده.....
۱۳۰	درآمد.....
۱۳۱	مفهوم‌شناسی.....
۱۳۴	روش‌شناسی مبحث.....
۱۳۵	راه‌کارها.....
۱۳۵	اول: راه‌کارها در حوزه منابع دین.....
۱۳۵	الف) عقل قانون‌گذار.....
۱۳۷	ب) تکمیل قرآن با نبوت و امامت (مرجعیت علمی اهل بیت علیهم السلام).....
۱۴۲	ج) قوانین قرآن، قضایای حقیقی.....
۱۴۴	دوم: راه‌کارها در حوزه روش‌ها و قواعد.....
۱۴۴	الف) اجتهاد پویا.....

۱۴۵.....	۱. استنباط در تعیین مصادیق جدید:
۱۴۷.....	۲. تشخیص موارد قاعده اهم و مهم (رعایت مصلحت مهم‌تر)
۱۴۸.....	ب) سیستم قانونگذاری.....
۱۴۸.....	۱. قوانین ثابت و متغیر (لزوم درک روح قوانین ثابت قرآن و اشراط آن در قوانین متغیر)
۱۴۹.....	۲. احکام اولیه و ثانویه.....
۱۴۹.....	۳. تفویض قانون‌گذاری در جزئیات به مردم.....
۱۵۰.....	۴. قوانین کنترل‌کننده.....
۱۵۲.....	ج) رویکرد اجتماعی و سیاسی در تفسیر قرآن.....
۱۵۶.....	د) رویکرد علمی قرآن.....
۱۶۰.....	هـ) استفاده از روش تفسیر باطنی قرآن.....
۱۶۵.....	فهرست منابع.....

بخش دوم: قرآن و علوم انسانی

۱۶۹.....	فلسفه تاریخ در قرآن از منظر شهید مطهری <small>رحمته‌الله</small>
۱۶۹.....	چکیده.....
۱۶۹.....	مقدمه.....
۱۷۱.....	جامعه.....
۱۷۴.....	۱. جامعه، مرکب حقیقی و اصیل در کنار اصالت فرد (ترکیب فرهنگی)
۱۷۸.....	۲. جامعه و سنت (سنت‌های حاکم بر جوامع در قرآن کریم)
۱۸۰.....	۳. جبر و یا اختیار فرد در مقابل جامعه.....
۱۸۱.....	۴. یگانگی یا چندگانگی جامعه‌ها از نظر ماهیت.....
۱۸۲.....	۵. آینده جامعه‌ها.....
۱۸۳.....	تاریخ.....
۱۸۴.....	۱. تاریخ علمی.....
۱۸۴.....	الف) اعتبار تاریخ نقلی.....
۱۸۵.....	ب) علیت در تاریخ.....
۱۸۶.....	ج) طبیعت تاریخ، مادی است یا معنوی یا طبیعتی چند بعدی؟.....
۱۸۸.....	د) معیارهای به دست آوردن دیدگاه یک مکتب درباره هویت تاریخ.....
۱۹۰.....	۲. فلسفه تاریخ (تحول و تطور تاریخ).....
۲۰۲.....	تجزیه و تحلیل.....
۲۰۷.....	فهرست منابع.....
۲۰۹.....	قرآن و الزام در اخلاق دینی از منظر استاد مطهری <small>رحمته‌الله</small>
۲۰۹.....	چکیده.....
۲۱۰.....	تاریخچه بحث.....
۲۱۰.....	اخلاق دینی.....
۲۱۳.....	اخلاق دینی از دیدگاه قرآن.....
۲۱۳.....	اخلاق غیر دینی.....
۲۱۴.....	الزام اخلاقی و مسئولیت.....

۲۱۵	الزام، مقوم حکم اخلاقی.....
۲۱۵	ملازمة الزام و مسئولیت.....
۲۱۶	الزام و اختیار در فعال اخلاقی.....
۲۱۷	ریشه الزام اخلاقی.....
۲۱۸	مسئولیت اخلاقی.....
۲۲۱	فهرست منابع.....
۲۲۳	قرآن و علوم عقلی (کلام و فلسفه).....
۲۲۳	چکیده.....
۲۲۳	حیات عقلی در اسلام.....
۲۲۵	اول: قرآن و کلام.....
۲۲۶	نقش قرآن کریم و تأثیر آن در علم کلام.....
۲۲۷	الف) منبع و عامل پیدایش.....
۲۳۰	ب) رویکرد.....
۲۳۲	ج) روش.....
۲۳۳	د) محتوا و مطالب.....
۲۳۴	امتیازات کلام شیعی - امامی.....
۲۳۶	دوم: قرآن و فلسفه.....
۲۳۷	استشهاد یا استنباط و استدلال؟!.....
۲۳۸	تأثیر قرآن بر فلسفه.....
۲۳۸	الف) در جهت دهی.....
۲۳۹	ب) در طرح مسائل نو.....
۲۴۰	ج) ابداع استدلال.....
۲۴۰	د) تأثیر در رفع اشتباه.....
۲۴۱	امتیازات براهین قرآنی.....
۲۴۳	فهرست منابع.....
۲۴۷	مبانی طبیعی حقوق اسلامی در قرآن، از منظر استاد مطهری <small>رحمته الله علیه</small> .....
۲۴۷	چکیده.....
۲۴۸	مقدمه.....
۲۴۹	اول: کلیات.....
۲۴۹	۱. حق و انواع آن.....
۲۵۰	۲. حقوق طبیعی.....
۲۵۱	۳. تفاوت حقوق طبیعی با حقوق موضوعه، مالکیت طبیعی، مالکیت اعتباری و حق اعتباری.....
۲۵۲	دوم: مبانی طبیعی حقوق اسلامی.....
۲۵۲	۱. اصل وحدت عالم.....
۲۵۲	۲. اصل غایت.....
۲۵۴	۳. اصل هماهنگی نظام تکوین (طبیعت) و نظام تشریح (قرآن کریم).....
۲۵۵	۴. اصل همدوشی حق و تکلیف.....

۲۵۸	سوم: لوازم و نتایج این نظریه.....
۲۵۸	۱. پابندی به فلسفه الهی.....
۲۵۹	۲. پابندی به حق عقل.....
۲۶۰	۳. مبانی طبیعی حقوق خانوادگی.....
۲۶۸	(و) حق طلاق.....
۲۶۹	۴. مبانی طبیعی مالکیت در اسلام.....
۲۷۱	۵. مبانی طبیعی حرمت اسراف، تبذیر، استفاده نامشروع و اعدام ثروت‌های طبیعی.....
۲۷۲	۶. مبانی طبیعی اصل لاضرر.....
۲۷۲	۷. مبانی طبیعی حقوق نسل‌های گذشته و آینده.....
۲۷۲	۸. مبانی طبیعی حقوق جامعه.....
۲۷۳	۹. مبانی طبیعی اصل عدالت.....
۲۷۵	۱۰. مبانی طبیعی حقوق بشر.....
۲۷۵	۱۱. مبانی طبیعی حقوق طبیعت و حیوانات.....
۲۷۸	۱۲. حقوق در تربیت اسلامی.....
۲۸۳	فهرست منابع.....

بخش سوم: معارف و قرآن

۲۸۷	آیه ولایت از دیدگاه شهید مطهری <small>رحمته الله علیه</small> .....
۲۸۷	چکیده.....
۲۸۸	آیه ولایت.....
۲۸۸	سبب نزول آیه ولایت.....
۲۹۰	بررسی شأن نزول‌های دیگر.....
۲۹۰	۱. در شأن عبادۀ بن صامت.....
۲۹۲	۲. در شأن عبدالله بن سلام.....
۲۹۳	۳. در شأن ابوبکر.....
۲۹۴	الف) اهل بیت <small>علیهم السلام</small> .....
۲۹۵	از اصحاب.....
۲۹۶	از تابعین.....
۲۹۷	آیه ولایت در روایات شیعه.....
۲۹۹	اقسام ولاء از نظر شهید مطهری.....
۲۹۹	ولاء خاص.....
۳۰۰	ولاء قربانیت یا ولاء محبت.....
۳۰۲	ولاء امامت.....
۳۰۳	ولاء زعامت.....
۳۰۵	ولاء تصرف.....
۳۰۹	پاسخ به شبهات.....
۳۱۵	فهرست منابع.....
۳۱۷	سنت اجتماعی - الهی در قرآن از منظر شهید مطهری <small>رحمته الله علیه</small> .....

۳۱۷	چکیده.....
۳۱۸	مقدمه.....
۳۱۸	مفهوم‌شناسی.....
۳۱۸	۱. تعریف سنت.....
۳۲۰	۲. جامعه و اجتماع.....
۳۲۴	اصالت فرد یا جامعه.....
۳۲۸	۳. نظر قرآن در مورد جامعه.....
۳۴۳	فهرست منابع.....
۳۴۵	امامت از منظر استاد مطهری.....
۳۴۵	چکیده.....
۳۴۶	۱. تعریف و چیستی امامت.....
۳۴۷	تفاوت امامان و پیامبران.....
۳۴۸	شؤون امام و انواع ولاء.....
۳۵۱	تبیین موضع اختلاف نظریه تشیع و تسنن.....
۳۵۱	الف) حکومت و خلافت بحث تاریخی.....
۳۵۲	ب) مرجعیت دینی محور اختلاف شیعه و سنی.....
۳۵۵	ج) ولایت تکوینی.....
۳۵۵	۲. امامت و صفات فرایشری.....
۳۵۵	الف) عصمت.....
۳۵۷	ب) الهام.....
۳۵۷	ج) علم لدنی.....
۳۵۸	د) حجت الهی.....
۳۵۹	۳. امامت و دموکراسی.....
۳۶۰	الف) حاکمیت شأن و عهد الهی.....
۳۶۱	ب) تشخیص امام معصوم در صلاحیت خداوند.....
۳۶۱	ج) انتخاب غیرمعصوم، ترجیح مرجوح بر راجح.....
۳۶۲	د) انتخاب در غیرمنصوص.....
۳۶۳	ه) عدم بلوغ سیاسی مردم صدر اسلام.....
۳۶۳	و) تفکیک مشروعیت الهی و سیاسی.....
۳۶۴	ز) تفکیک عصر حضور و غیبت.....
۳۶۴	۴. اثبات امامت علی <small>علیه السلام</small> .....
۳۶۵	رویکرد اول: رویکرد قرآنی.....
۳۶۶	فلسفه عدم ذکر نام علی <small>علیه السلام</small> در قرآن.....
۳۶۸	رویکرد دوم: رویکرد روایی.....
۳۶۸	۱. حدیث ثقلین.....
۳۷۰	۲. حدیث غدیر.....
۳۷۰	۳. حدیث منزلت.....
۳۷۱	۴. حدیث یوم‌الانذار.....

۳۷۱	.....	۵. حدیث أمرة المؤمنین .....
۳۷۲	.....	۶. حدیث خلافت .....
۳۷۲	.....	۷. حدیث درخواست واگذاری جانشینی .....
۳۷۲	.....	رویگرد سوم: رویگرد عقلی .....
۳۷۷	.....	فهرست منابع .....
۳۷۹	.....	کثرت‌گرایی دینی حقیقت‌شناختی و نجات‌شناختی .....
۳۷۹	.....	چکیده .....
۳۸۱	.....	مقدمه .....
۳۸۳	.....	کثرت دینی و کثرت‌گرایی دینی .....
۳۸۴	.....	تبیین‌های ممکن برای تکثر ادیان .....
۳۸۵	.....	الف) انحصارگرایی دینی .....
۳۸۶	.....	ب) شمول‌گرایی دینی .....
۳۸۷	.....	ج) کثرت‌گرایی دینی .....
۳۸۸	.....	ظهور کثرت‌گرایی دینی .....
۳۹۴	.....	جان هیک و کثرت‌گرایی دینی تحویلی اسلامی .....
۴۰۷	.....	جان هیک و کثرت‌گرایی دینی حقیقت‌شناختی .....
۴۲۴	.....	حقیقت‌مندی ادیان دیگر از دیدگاه استاد مطهری .....
۴۳۰	.....	جان هیک و کثرت‌گرایی دینی نجات‌شناختی .....
۴۳۷	.....	نجات‌بخشی ادیان دیگر از دیدگاه استاد مطهری .....
۴۴۵	.....	فهرست منابع .....

مقدمه

نوشتاری که پیش رو دارید، دومین جلد مجموعه مقالات همایش اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری است که در اردیبهشت ۱۳۸۷ شمسی - پس از یک سال تلاش معاونت پژوهش و گروه علوم قرآن و اساتید محترم و دیگر همکاران - در مدرسه عالی امام خمینی برگزار شده است و لازم است پیش از طرح اصل مقالات، نکاتی درباره استاد و همایش تذکر داده شود.

استاد شهید مطهری، از دانشمندان بزرگ شیعه در تاریخ معاصر است و در میان دانشمندان اسلامی جایگاه ویژه‌ای دارد. وی فیلسوف، متکلم، مفسر و فقیهی ژرف‌نگر بود که با تسلط و اشراف کامل بر شریعت اسلامی و اصول حاکم بر آن، توانست اندیشه‌های ناب دینی را در میان جامعه، به گونه‌ای مطرح کند که پاسخ‌گوی بسیاری از معضلات و مشکلات فکری نسل جوان و روشنفکران جامعه اسلامی باشد.

استاد مطهری از نظر شخصیت اخلاقی و رفتاری بسیار وارسته و در عرفان عملی دارای سیر و سلوک بوده و مقاماتی را کسب نموده است.

ایشان از نظر علمی نیز دارای ابعاد وسیعی بوده‌اند که با کاوشگری بیشتر در آثارشان، بیش از پیش می‌توان به شخصیت بی‌نظیر علمی‌شان پی برد.

سلامت اندیشه، تتبع گسترده و همه‌جانبه و استمرار در سیر تحقیقات علمی در موضوعات گوناگون دینی، از شاخصه‌های بارز این استاد فرزانه بود. ایشان آثار گران‌بهایی از خود به یادگار گذاشت. که سرمایه‌ای فکری برای دین‌داران و طبقات مختلف جامعه اسلامی به ویژه دانشجویان و اساتید محسوب می‌شود.

۲. آثار استاد مطهری در دو بخش نوشتاری و گفتاری ارائه شده است که مهم‌ترین مباحث آن تحت عنوان «مجموعه آثار» توسط انتشارات صدرا به چاپ رسیده است. یکی از ویژگی‌های آراء و نظرات استاد، قرآنی بودن آنهاست. از این رو، همایش اندیشه‌های قرآنی استاد شهید مرتضی مطهری، این مسئولیت را بر عهده دارد تا با همکاری محققان و صاحبان قلم و اندیشه، اندیشه‌های قرآنی استاد را، بیش از پیش نمایان کند.

مهم‌ترین مباحث قرآنی استاد به طور مستقل در مجموعه‌ای با عنوان آشنایی با قرآن در دوازده جلد گردآوری شده است که شامل سلسله مباحث تفسیری استاد شهید، در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی (بین سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ شمسی) می‌شود که بنابر وعده شورای نظارت بر آثار استاد، این مجموعه به ۱۴ جلد خواهد رسید. افزون بر آن، استاد در آثار دیگر خود در طرح آراء و اندیشه‌های اسلامی، به آیات فراوانی از قرآن استناد نموده و در بسیاری مواقع مهم‌ترین منبع برای استدلال را، آیات قرآن قرار داده است. بیشتر آراء و اندیشه‌های استاد شهید مرتضی مطهری متأثر از اندیشه‌های استاد علامه سید محمدحسین طباطبایی صاحب «تفسیر المیزان» است. استاد مطهری در روش و انتخاب نظریه در موضوعات، از علامه طباطبایی پیروی کرده است که می‌توان به روش تفسیر قرآن به قرآن اشاره نمود. هم‌چنین در موضوعات فراوانی از جمله مسئله روح، نظریه خلافت، عالم ذر، امانت، جایگاه و حقیقت انسان در هستی، استعداد و توانایی انسان، اصل تئوری تحول انواع و نظریه تکامل، عصمت امام، وجود و عصمت فرشتگان، توقیفی نبودن اسماء الهی و... با علامه طباطبایی هم فکر بوده‌است؛ اگر چه گاهی از نظر روش و نوع استدلال، با استاد خود (علامه طباطبایی) تمایزهایی دارد و حتی در برخی موارد دیدگاهی غیر از دیدگاه علامه را می‌پذیرد.

۳. طرح همایش اندیشه‌های قرآنی استاد شهید به طور مشترک، توسط جامعه‌المصطفی رحمته‌الله العالمیه با مرکزیت مدرسه عالی امام خمینی رحمته‌الله و انجمن قرآن پژوهی حوزه علمیه، بنیاد شهید شکل گرفت و در پی دعوت از مراکز علمی دیگر آنان نیز همکاری و مشارکت خود را اعلام نمودند.

مراکز همکار در این همایش عبارتند از:

جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية، مدرسه عالی امام خمینی، انجمن قرآن پژوهشی حوزه علمیه قم، پژوهش‌گاه فرهنگ و علوم انسانی (فرهنگ و معارف قرآن) وابسته به دفتر تبلیغات، پژوهش‌گاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، بنیاد شهید انقلاب اسلامی، مرکز تحقیقات قرآن کریم المهدی ﷺ دانشگاه قم، مرکز تخصصی تفسیر و علو قرآن، سازمان اوقاف و امور خیریه، دانشکده علوم قرآنی قم، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، مؤسسه امام رضا ﷺ، رادیو معارف قم، شبکه سیمای قرآن که از این مراکز تقدیر و تشکر فراوان می‌شود.

۴. فعالیت‌های همایش در دو کمیته اجرایی و علمی ساماندهی شده است. کارهای اجرایی از جمله فراخوان، دعوت نامه، اخذ مقالات و پیگیری امور، توسط کمیته اجرایی و مذاکره با محققان و نویسندگان صورت پذیرفته و هم‌چنین ارزیابی و پیگیری امور علمی، توسط کمیته علمی، هماهنگ شده است.

کمیته اجرایی با مسئولیت معاون پژوهشی مدرسه عالی امام خمینی ﷺ و کمیته علمی با مسئولیت دبیر علمی همایش اداره شده است. در این‌جا لازم است از تلاش حجج اسلام آقایان:

اعراف (رئیس جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية)، دکتر عباسی (معاون پژوهش مرکز جامعه المصطفیٰ ﷺ)، هاشمیان (مدیر مدرسه عالی امام خمینی ﷺ)، دکتر الله‌اکبری (معاون پژوهشی مدرسه عالی امام خمینی ﷺ)، دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی (مدیر گروه علوم قرآن و حدیث مدرسه عالی امام خمینی ﷺ) و خان بابا (مدیر اداره ساماندهی مطالعات و تحقیقات و مسئول دبیرخانه همایش) تقدیر و تشکر می‌شود. هم‌چنین از دو فرزند استاد شهید جناب آقایان دکتر علی مطهری و محمد مطهری که پشتیبان این همایش بوده‌اند تقدیر شود.

هم‌چنین از اعضای هیئت علمی و اساتید ثابت گروه علوم قرآن مدرسه عالی امام خمینی ﷺ تقدیر و تشکر می‌شود.

۵. نظارت علمی بر همایش توسط کمیته علمی و ارزیابی صورت گرفته است،

افراد کمیته عبارتند از: دکتر سیدرضا مؤدب، دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی، دکتر محمدجواد اسکندرلو، دکتر مهدی رستم‌نژاد، دکتر حسین علوی‌مهر (دبیر علمی همایش)، دکتر محمدالله اکبری و استاد محمدی.

ارزیابان همایش افزون بر اعضای کمیته علمی عبارتند از: دکتر علیرضا قائمی‌نیا، دکتر خسروپناه، دکتر معموری، محمدحسن قدردان قراملکی، دکتر علی نصیری، محمدصفر جبرئیلی، استاد غرویان، حسن معلمی، دکتر گرجیان، استاد سلطانی، سیدمنذر حکیم، سیدعبدالکریم حیدری، جوادی، قیومی، محمدعلی اسدی‌نسب، مهاجرنیا، دکتر پورفرد، میرمعزی، قوامی، کافی، دکتر رفیعی، یعقوب بشوی، فیاض حسین رضوی، شهیدی، مرادخانی، شاکرین، حسن‌رضا رضایی بهرامی که از کلیه اعضای کمیته علمی و ارزیابان محترم تقدیر و تشکر می‌شود.

۶. با توجه به سراسری بودن همایش و شخصیت قابل توجه استاد مطهری، استقبال کم‌نظیری از سوی محققان آن‌جام گرفت که بیش از صد مقاله در موضوعات متنوع و گوناگون، به دفتر همایش ارسال گردید و مقرر شد مقالات در سه سطح کارشناسی، ارشد و دکترا رتبه‌بندی شود. مقالات پس از ارزیابی (۲ ارزیاب) در کمیته علمی مورد بررسی قرار گرفته است.

۷. تاکنون یک جلد از مجموعه مقالات این همایش به چاپ رسیده است که مجموعه حاضر، جلد دوم از این مجموعه مقالات است که از جمله مقالات شایسته و واجد امتیاز این همایش است. سایر مقالات علمی و واجد امتیاز در مجلدات دیگر به چاپ خواهد رسید.

با سپاس

دبیر علمی همایش سراسری

اندیشه‌های قرآنی شهید مطهری رحمته‌الله

حسین علوی‌مهر